

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
281-61/16
Београд

дел. бр. 31204 датум: 15. 08. 2015.

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

BEOGRADSKI CENTAR
ZA LJUDSKA PRAVA

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

ПРАЋЕЊЕ ПОСТУПАЊА ПО ПРЕПОРУКАМА

Извештај о посети ПУ Пирот

Београд, јул 2016. године

МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима, и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица „Секретаријат Националног механизма за превенцију тортуре“, која обавља стручне послове НПМ, чији је мандат одређен чланом 4. Опционог протокола за превенцију тортуре. Секретаријатом руководи секретар НПМ у складу са смерницама заменика Заштитника грађана, задуженог за заштиту права лица лишених слободе.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ², којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног поступка по јавном позиву³, Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то Београдски центар за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Група 484, Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом (MDRI-S), Комитет правника за људска права (YUCOM), Међународна мрежа помоћи (IAN), Одбор за људска права – Ваљево, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Центар за људска права – Ниш.

По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеној установи. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

¹ „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 16/2005 и 2/2006 и „Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 7/2011.

² Потписан 12. децембра 2011. године.

³ Објављен је 29. јануара 2016. године у „Службеном гласнику Републике Србије“.

1. Основни подаци о посети

ПОСЕЋЕНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ	Полицијска управа Пирот
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Праћење поступања по упућеним препорукама ПУ Пирот у 2015. години
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана у сарадњи са удружењем Београдски центар за људска права
ДАТУМ ПОСЕТЕ	26. јул 2016. године
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посета је најављена
ТИМ ЗА ПОСЕТУ	<p>Вођа тима: Јелена Јелић, <i>Стручна служба Заштитника грађана/НПМ</i></p> <p>Чланови тима: Марко Анојчић, <i>Стручна служба Заштитника грађана/НПМ</i> Марко Штампук, <i>Београдски центар за људска права</i></p>

САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Сви полицијски службеници у Полицијској управи у Пироту остварили су пуну сарадњу са тимом НПМ, пружили све тражене информације и омогућили несметан увид у тражену документацију и ненадзиран разговор са задржаним лицем у КПЗ Ниш – Одсек притвора у Пироту.

2. Увод

Тим НПМ је 9. и 10. јуна 2015. године посетио ПУ Пирот, као и подручне полицијске станице. Том приликом Управи и полицијским станицама у њеном саставу је упућено 14 препорука за уклањање утврђених недостатака.

Ради праћења поступања по препорукама, тим НПМ је 26. јула 2016. године посетио Полицијску управу у Пироту. Том приликом обављен је разговор са начелником Одељења полиције, као и са лицем које је било задржано по основу ЗКП у КПЗ Ниш – Одсек притвора у Пироту.

3. Поступање по препорукама упућеним у Извештају о посети из 2015. године

Препорука 1: ПУ Пирот и подручним полицијским станицама упућена је препорука да се лицима задржаним по основу Законика о кривичном поступку⁴ уручују писана обавештења о свим правима задржаног лица, права одређена ЗКП, као и права наведена у тачки 4. Упутства о поступању према доведеним и задржаним лицима⁵.

У одговору о поступању по препорукама⁶ ПУ Пирот обавестила је НПМ да ће у свом будућем раду поступати по упућеној препоруци. Међутим, приликом увида у предмет о задржавању лица, који је у тренутку посете НПМ био на задржавању у КПЗ Ниш – Одсеку притвора у Пироту, утврђено је да су лицу лишеном слободе уручена само права предвиђена ЗКП, али не и права наведена у тачки 4. Упутства. Услед наведеног, НПМ понавља препоруку:

1.

ПРЕПОРУКА

ПУ Пирот и полицијске станице у њеном саставу ће лицима задржаним по основу ЗКП уручивати писана обавештења о правима и то оним која су одређена ЗКП, као и свим правима која су наведена у тачки 4. Упутства о поступању према доведеним и задржаним лицима.

Препоруке 2 и 3: Поступљено је по препорукама које се односе на не улагање медицинске документације са осетљивим подацима о задржаном лицу у предметима о задржавању, као и присуству полицијских службеника лекарском прегледу. Према службеним наводима, полицијски службеници пишу белешку о томе да ли је лице имало лекарски преглед, да ли је том прегледу присуствовао полицијски службеник, а ако јесте који су разлози за такво поступање. Медицинску документацију задржава лице лишено слободе. Тим НПМ је извршио увид у предмет у коме се налазила службена белешка о лекарском прегледу задржаног лица. Том приликом је констатовано да лекар Хитне медицинске помоћи није захтевао присуство лекарском прегледу, као и здравствене мере које су предузете према лицу.

Тим НПМ сматра да сачињавање службене белешке о лекарском прегледу представља пример добре праксе. Став НПМ је да с обзиром да се записник о задржавању даје на увид и потпис лицу лишеном слободе након истека задржавања, на који начин лице потврђује радње полицијских службеника током задржавања, да би полицијски службеници у ПУ Пирот требало да у записнику о задржавању констатују које су здравствене мере предузете према лицу, као и да ли је полицијски службеник присуствовао лекарском прегледу задржаног лица, а уколико јесте навести разлоге за такво поступање.

Препорука 4: Поступљено је по препоруци да се дозволи лицима лишеним слободе да задрже код себе решење о задржавању, као и сву осталу релевантну документацију (нпр. потврда о одузетим предметима, формулар о правима и сл).

Тим НПМ је приликом разговора са лицем лишеним слободе, на столу просторије спаваонице у Одсеку притвора у Пироту, уочио потврду о одузетим предметима. На питање тима да ли му је дозвољено да у просторију унесе и осталу релевантну документацију одговорио је потврдно, с тим што је осталу документацију преузео његов адвокат.

⁴ "Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014. У даљем тексту ЗКП.

⁵ „Службени гласник РС”, бр. 101/05, 63/09 – УС и 92/11. У даљем тексту Упутство.

⁶ Акт 03/47/2 број: 021-5440/15 од 03. августа 2015.

Препорука 5: Поступљено је по препоруци да се лицима лишеним слободe по основу ЗКП даје на увид и потпис Записник о задржавању. Приликом посете лица које се налазило у Одељењу притвора у Пироту, дежурни полицијски службеник је тим НПМ упознао са процедуром. Наиме, дежурни полицијски службеник у Заводу телефонским путем обавештава централу о поступању и предузетим активностима према задржаном лицу, а ти подаци се потом уносе у записник о задржавању. Након задржавања лицу се даје на увид и потпис поменути записник. Такође, дежурни полицијски службеници у Заводу, ради своје евиденције и информисања колега у другим сменама, воде и записник у свесци која се налази у Заводу.

Препорука 6: Према наводима начелника полиције поступа се по препоруци која се односи на примену средстава везивања, односно да се ова мера не примењује сваки пут приликом транспорта лица. Ове наводе потврдило и задржано лице по основу ЗКП са којим је тим НПМ обавио ненадзиран разговор. Наиме, лице је навело да приликом транспорта према њему нису употребљена средства за везивање.

Став НПМ 7: Потребно је даље праћење поступања у вези са ставом НПМ да би полицијски службеници ПУ Пирот требало да прибављају писане изјаве лица над којима су примењена средства принуде у вези са околностима употребе средстава принуде и настанка евентуалних повреда у циљу потпунијег увида у све околности случаја, како би се оцена о оправданости и правилности средстава принуде могла дати на што објективнији начин.

Наиме, у одговору ПУ Пирот⁷ о поступању по препорукама који је достављен НПМ, појашњене су тешкоће за поступање по упућеној препоруци. Приликом разговора са начелником, тим НПМ је додатно појаснио свој став, односно препоруку и конкретизовани су случајеви у којима би изјава лица дала потпунији увид у све околности случаја, на који начин би оцена о оправданости и правилности средстава принуде била објективнија.

Препорука 8: Министарство унутрашњих послова није организовало обуку полицијских службеника о поступању према лицима са менталним сметњама, приликом Законом⁸ прописане полицијске асистенције.

Према наводима начелника полиције, једна полицијска службеница је прошла обуку за знаковни језик преко Удружења глувих и наглувих лица у Пироту. Међутим, поменута полицијска службеница више није у радном односу тако да је се са поменутиим Удружењем планирају обуке за још неколико полицијских службеника.

Препорука 9: Начелник полиције навео је да поступљено по препоруци да се у ПС Бабушница обезбеди адекватан доток свежег ваздуха у просторији за задржавање. Наиме, постојећи светларник је преправљен тако да сада може да се отвори на који начин је омогућен доток свежег ваздуха у просторију.

Препорука 10. и 13: Није поступљено по препорукама да се просторије за задржавање у ПС Бабушница и у ПС Димитровград покрију видео надзором, као и да се снимљени материјал чува у трајању не краћем од 30 дана. ПУ Пирот је у свом одговору⁹ о поступању по упућеним препорукама навела да ће покушати да обезбеди средства за набавку система видео надзора уз помоћ локалне самоуправе, међутим до дана посете тима НПМ та средства нису обезбеђена.

Препорука 11: Поступљено је по препоруци да се у ПС Бела Паланка унапреди систем видео надзора, како би се обезбедило да се видео записи чувају/архивирају у трајању не краћем од 30 дана, као и да се у просторији за задржавање обезбеди приватност задржаних

⁷ Акт 03/47/2 број: 021-5440/15 од 03. августа 2015.

⁸ Закон о заштити лица са менталним сметњама („Сл. гласник РС“, бр. 45/2013)

⁹ Акт 03/47/2 број: 021-5440/15 од 03. августа 2015.

лица, тако што простор око тоалета неће бити јасно видљив на монитору у дежурној служби.

Препорука 12: Поступљено је по препоруци, тако да је у просторији за задржавање у ПС Димитровград омогућено адекватно вештачко осветљење. Начелник полиције је навео да су у просторији постављене сијалице веће снаге, као и решетка, која их покрива, са већим отворима, на који начин је омогућено адекватно вештачко осветљење.

Препорука 14: Поступљено је по препоруци. На видљивим местима на ходницима објекта полицијске управе постављене су ознаке за евакуациони излаз у случају пожара.

3. КПЗ Ниш - Одсек притвора у Пироту

Тим НПМ је након разговора са начелником полиције, обавио разговор и са начелником Одељења криминалистичке полиције. Том приликом извршен је и увид у предмет о задржавању лица по основу ЗКП, које се у тренутку посете налазило у КПЗ Ниш - Одсеку притвора у Пироту. Такође, са поменутиим лицем тим НПМ је обавио ненадзиран разговор и обишао је просторију - спаваоницу, која је у Одсеку притвора у Пироту предвиђена за задржавање по ЗКП.

Просторија је опремљена са два лежаја (један кревет „на спрат“), столом и касетом за одлагање личних ствари. Није уочена влага на зиду, просторија је окречена и хигијена је задовољавајућа. Прозор у просторији постоји и може да се отвори, тако да је омогућен доток природне светлости и ваздуха. Такође, у просторији се налази и мокри чвор, као и чесма са пијаћом водом.

Задржано лице није имало никакве примедбе на поступање полицијских службеника. Навео је да је из своје куће у ПУ Пирот доведен око 18:30h, а у Завод око 21:30h. У станици му је обезбеђен оброк и омогућено му је да позове свог адвоката, који је дошао у станицу увече око девет сати. Уручена му је сва релевантна документација. Тим НПМ је приликом посете утврдио да се код њега у просторији налазила потврда о одузетим стварима. Према речима задржаног лица, документацију коју су му уручили у станици да је свом адвокату. Даље наводи да према њему нису употребљена средства везивања приликом довођења, као и да је у Болници дао узорак урина, али да није прегледан од стране лекара.

Лице се пожалило на хигијенске услове мокрог чвора у просторији Завода, као и чистоћу чаше коју је добио на коришћење. Такође, лице је навело да није излазио на шетњу, односно на свеж ваздух, као и да му недостају одређене средства за одржавање личне хигијене (сапун, тоалет папир).

НПМ је уочио да квадратура просторије по стандардима не испуњава услове за смештај више лица лишених слобод¹⁰, а да је опремљена са два лежаја. Такође, у просторији - спаваоници не постоје столице или клупа за седење, а постојећи кревет «на спрат» онемогућава седење на кревету. Услед наведеног, НПМ Казнено-поправном заводу у Нишу упућује следећу препоруку:

2.

ПРЕПОРУКА

КПЗ Ниш - Одсек притвора у Пироту ће просторију-спавоницу, предвиђену за задржавање по основу ЗКП, прилагодити смештају за једно лице, у складу са стандардима.

¹⁰ И када је у питању тужилачко задржавања и када су у питању заводске просторије

РАЗЛОЗИ

Просторије за полицијско задржавање морају бити довољно простране. Морају имати најмање 7 квадратних метара ако су намењене за смештај једног лица, односно најмање 4 квадратна метра по особи ако су намењене за смештај више лица.¹¹

Размак између зидова просторије мора бити најмање 2 метра, висина од пода до плафона најмање 2,5 метра, а уколико су мањих димензија могу се користити само ако боравак у њима не траје дуже од неколико сати.¹²

Спаваоница мора да буде толико пространа да на сваког осуђеног дође најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора.¹³

Притвореник борави у заводу под истим условима као и осуђено лице, ако Закоником о кривичном поступку није друкчије одређено.¹⁴

Услови смештаја затвореника, нарочито просторије за спавање, морају бити такви да не нарушавају људско достојанство, да се поштује приватност и испуњавају захтеви за одржавање здравља и хигијене, водећи рачуна о климатским условима, нарочито о површини пода и запремини ваздуха у просторији.¹⁵

Узимајући у обзир да се задржавање по основу ЗКП углавном спроводи у заводима, НПМ сматра да постоје услови за унапређење у поступању према лицима лишеним слободе која се у њима задржавају.

Наиме, тим НПМ је од припадника Службе за обезбеђење у КПЗ Ниш – Одсек притвора у Пироту добио информације да је на снази Процедура полицијског задржавања до 48 сати у Одсеку притвора у Пироту број 24-11981/2010-01/1 од 30. 07. 2010., донета на основу наредбе Директора Управе за извршење кривичних санкција 26. 11. 2009. године и допуне исте од 26. 11. 2009. године. Процедуром су обухваћене само обавезе и одговорност припадника Службе за обезбеђење током трајања задржавања лица по основу ЗКП, али не и стандарди и права задржаних лица.

Према стандардима Европског комитета за спречавање мучења особама које се налазе у полицијском притвору дуже од 24 часа треба омогућити рекреацију на свежем ваздуху сваког дана, до оне мере до које је то могуће¹⁶. У Републици Србији, већина полицијских станица налази се у ненаменским просторијама (објектима), односно немају могућност да задржано лице изведу из просторије за задржавање у обезбеђен простор на отвореном. Имајући у виду наведено, **НПМ сматра да не би требало да постоји сметња да се задржаним лицима омогући да изађу на шетњу када се задржавање спроводи у заводима.**

Такође, у заводима за извршење кривичних санкција лицима задржаним по основу ЗКП не обезбеђују се хигијенски пакети. Исто тако, у готово свим заводима постоје заједничке просторије за туширање, које такође нису доступне за лица која се задржавају у заводима по основу ЗКП. Имајући у виду да су на задржавању лица која се најчешће „са улице“ доводе у заводе, у ком могу провести до 48 сати, **требало би им омогућити основна хигијенска средства, као и коришћење заједничког купатила у заводима.**

Даље, у контексту превенције и истраге случајева неадекватног поступања, потребно је обратити пажњу на бољу покривеност системима видео надзора, заједно са обезбеђењем

¹¹ Извештај Влади Републике Србије о посети Европског Комитета за спречавање мучења и нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања, (СРТ) фебруар 2011. г, тачка 31.

¹² СРТ, Second General Report (1991), стр. 43.

¹³ ЗИКС, ("Службени гласник РС", бр. 55/2014), чл. 79. ст. 1 и Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 16. ст. 2.

¹⁴ ЗИКС, чл. 239.

¹⁵ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Res (2006) 2, тач. 18.1.

¹⁶ Извод из 12. Општег извештаја (СРТ/Inf (2002)15), параграф 47. став 2.

заштите снимака и одговарајућом политиком архивирања забележеног/снимљеног материјала.¹⁷ Делегације Европског комитета за спречавање мучења су у више наврата утврдиле да се полицијске ћелије налазе предалеко од канцеларија или радних места где се припадници полиције уобичајно налазе и да нису опремљене никаквим средствима (нпр. систем позивања) који би омогућавао притвореним особама да привуку пажњу полицајца. Под таквим условима постоји велики ризик од различитих инцидената (насиље међу притвореницима; покушаји самоубиства; пожари итд) на које се не би правовремено одговорило.¹⁸ НПМ, у извештајима о посетама, уобичајено **полицијским станицама упућује препоруку да се просторије за полицијско задржавање покрију системом видео надзора**¹⁹.

Услед свега наведеног, **НПМ упућује Управи за извршење кривичних санкција Министарства правде и Министарству унутрашњих послова следећу препоруку:**

3.

ПРЕПОРУКА

Лицима, према којима се мера задржавања спроводи у заводима за извршење кривичних санкција, током трајања задржавања обезбедиће се шетња, туширање, као и основна хигијенска средства (сапун, тоалет папир и сл.).

Спаваонице у заводима предвиђене за задржавање по основу ЗКП биће покривене системом видео надзора, са могућношћу чувања/архивирања снимљеног материјала не краће од 30 дана.

¹⁷ Извештај Европског комитета за спречавање мучења о посети Србији 2011. године, параграф 37.

¹⁸ Дванаести општи извештај Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (2002), параграф 48. став 2.

¹⁹ *За надзор над задржаним лицима полицијски службеници могу да употребљавају направе за пренос звучних и оптичких снимака. Употреба ових направа мора у простору бити видно означена*, Правилник о полицијским овлашћењима ("Сл. гласник РС", бр. 54/2006), чл. 34, ст. 2.